

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ
ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Εξελίξεις στα επαγγέλματα 2013-2020 (Αναβάθμιση, υποβάθμιση, πόλωση των επαγγελματών και ψηφιακές δεξιότητες στις περιόδους ανάκαμψης της απασχόλησης και της πανδημίας)

Συγγραφέας: Άγγελος Ευστράτογλου

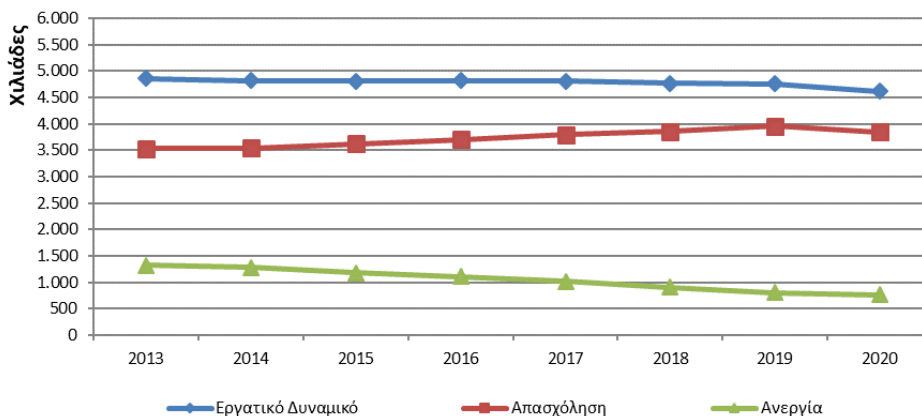
1. Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των εξελίξεων στα επαγγέλματα και η ανάδειξη του κατά πόσο οι εξελίξεις αυτές σηματοδοτούν διαδικασίες αναβάθμισης, υποβάθμισης και πόλωσης των επαγγελματών. Επίσης, επιχειρείται μια πρώτη προσέγγιση των σχέσεων των μεταβολών των επαγγελματών και των ψηφιακών δεξιοτήτων. Η ανάλυση καλύπτει το χρονικό διάστημα 2013-2020, με το 2013 να σηματοδοτεί την ανάκαμψη της απασχόλησης, έπειτα από μια περίοδο σημαντικής μείωσής της (2010-2013), που επήλθε λόγω της οικονομικής κρίσης και των εκάστοτε εφαρμοζόμενων πολιτικών των Μνημονίων και ειδικότερα της πολιτικής εσωτερικής υποτίμησης.¹ Η περίοδος αυτή διακρίνεται σε δύο επιμέρους περιόδους: η πρώτη (2013-2019) χαρακτηρίζεται από ετήσιους ρυθμούς αύξησης της απασχόλησης, μείωσης της ανεργίας και οριακές μεταβολές του εργατικού δυναμικού, ενώ η δεύτερη (2019-2020) από μείωση και των τριών αυτών μεγεθών² (Διάγραμμα 1).

¹ Η απασχόληση την περίοδο αυτή μειώθηκε κατά 20% με απώλειες 901.500 θέσεων εργασίας (ΕΛΣΤΑΤ, δημοσιευμένες σειρές).

² Ωστόσο, για τη μείωση της ανεργίας την περίοδο 2019-2020 υπάρχουν σημαντικές επιφυλάξεις που αφορούν τις διαδικασίες καταγραφής και ένταξης ενός σημαντικού αριθμού ανέργων στην κατηγορία του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού.

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη εργατικού δυναμικού, απασχόλησης και ανεργίας (2013-2020, σε χιλιάδες άτομα)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού

Εκτός από την αρχική αυτή εισαγωγή, η εργασία περιλαμβάνει τέσσερις ακόμη ενότητες: Στην πρώτη παρουσιάζονται οι εξελίξεις στα επαγγέλματα, σε γενικό (μονοψήφιο) και αναλυτικό (διψήφιο κωδικό) επίπεδο, έτσι ώστε να αναδειχτούν τα επαγγέλματα τα οποία μετά την περίοδο της κάμψης ανέκαμψαν ταχύτερα αλλά και σε μεγαλύτερη έκταση, καθώς και εκείνα που αναδείχτηκαν περισσότερο ευάλωτα στην τρέχουσα κρίση και εμφάνισαν μεγαλύτερες απώλειες. Στη δεύτερη ενότητα, διακρίνοντας τα επαγγέλματα με βάση τους μισθούς σε υψηλά, μεσαία και χαμηλά αμειβόμενα, επιχειρείται η διερεύνηση του κατά πόσο οι μεταβολές τους σηματοδοτούν την αναβάθμιση, την υποβάθμιση ή την πόλωση των επαγγελμάτων. Στη τρίτη ενότητα, κάνοντας χρήση δεδομένων του Eurofound, τα οποία ταξινομούν τα επαγγέλματα με βάση διάφορες κατηγορίες καθηκόντων, επιχειρείται μια αρχική διερεύνηση των σχέσεων των μεταβολών της απασχόλησής τους και των ψηφιακών δεξιοτήτων. Στην τέταρτη και τελευταία ενότητα παρουσιάζονται οι διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα της εργασίας.

2. Οι μεταβολές της απασχόλησης στα επαγγέλματα (2013-2020)

Οι μεταβολές της απασχόλησης στα επαγγέλματα συνεχίστηκαν και την περίοδο της ανάλυσης ως αποτέλεσμα της επίδρασης μιας σειράς παραγόντων που οδηγούν όχι μόνο σε μεταβολές στα μεγέθη και στη διάρθρωση των επαγγελμάτων αλλά και σε αλλαγές του περιεχομένου τους όσον αφορά καθήκοντα και δεξιότητες.³ Στις βασικές

³ Για τις εξελίξεις στα επαγγέλματα και στους παράγοντες που επιδρούν στις μεταβολές τους βλ. για τη χώρα μας Ευστράτογλου, κ.ά. (2011) και Ευστράτογλου (2018), και για την Ευρώπη Oesch (2013).

επαγγελματικές κατηγορίες οι εξελίξεις την περίοδο της ανάλυσης αποτυπώνονται στο Διάγραμμα 2.

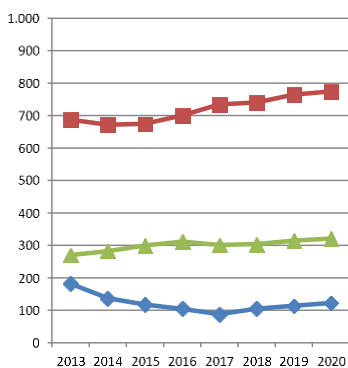
Τα (2) επιστημονικά επαγγέλματα, οι (3) τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί και οι (8) χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων και μηχανημάτων εμφάνισαν αύξηση της απασχόλησής τους στο σύνολο της αναλυόμενης περιόδου (2013-2020), αύξηση δηλαδή που δεν ανακόπηκε ούτε κατά την περίοδο (2019-2020) της τρέχουσας κρίσης της πανδημίας. Ειδικότερα, στα (2) επιστημονικά επαγγέλματα δημιουργήθηκαν 87.000 νέες θέσεις εργασίας, με τις 10.000 από αυτές κατά την τελευταία περίοδο (2019-2020), στους (3) τεχνολόγους και τεχνικούς βοηθούς 50.500 νέες θέσεις, με τις 6.500 από αυτές την τελευταία περίοδο και στους (8) χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων και μηχανημάτων 26.600 νέες θέσεις, με τις 2.300 από αυτές την τελευταία περίοδο. Τα (1) ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη, έπειτα από μια περίοδο σημαντικής κάμψης (2013-2017), με απώλειες 93.800 θέσεων εργασίας, που κάλυπταν παραπάνω από το μισό (52%) της συνολικής τους απασχόλησης, ανέκαμψαν δημιουργώντας 34.900 θέσεις εργασίας στο διάστημα 2017-2020, χωρίς ωστόσο να κατορθώσουν να αποκαταστήσουν τις απώλειες της προηγούμενης περιόδου.

Με εξαίρεση τους απασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα (γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς), που εμφάνισαν μια διαρκή μείωση της απασχόλησής τους, με απώλειες 68.400 θέσεων εργασίας, όλες οι άλλες επαγγελματικές κατηγορίες εμφάνισαν αύξηση μέχρι το 2019 και μείωση έκτοτε. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στους (5) απασχολούμενους στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές, στους οποίους στο διάστημα 2013-2019 δημιουργήθηκαν 200.100 νέες θέσεις εργασίας, με τις 35.200 εξ αυτών να χάνονται το διάστημα 2019-2020. Στους (4) υπαλλήλους γραφείου δημιουργήθηκαν 105.000 νέες θέσεις εργασίας την περίοδο 2013-2019, ενώ χάθηκαν 15.100 το διάστημα 2019-2020. Στους (7) ειδικευμένους τεχνίτες δημιουργήθηκαν 13.300 νέες θέσεις εργασίας την περίοδο 2013-2019, ως αποτέλεσμα της περιορισμένης ανάκαμψης του ευρύτερου βιομηχανικού τομέα της χώρας την περίοδο αυτή (Ευστράτογλου, 2020), αλλά χάθηκαν 32.900 θέσεις εργασίας το διάστημα της κρίσης (2019-2020), αναδεικνύοντας τόσο

χαρακτηριστικά του ευρύτερου βιομηχανικού τομέα όσο και του ευάλωτου της θέσης των ειδικευμένων τεχνικών μέσα σε αυτόν. Σε συνδυασμό μάλιστα με τις εξελίξεις στους (8) χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων και μηχανημάτων φαίνεται οι τελευταίοι να εντάσσονται στο κέντρο (στον πυρήνα) του εργατικού δυναμικού της βιομηχανίας, ενώ οι ειδικευμένοι τεχνίτες στην περιφέρειά του.⁴ Τέλος, στους (9) ανειδίκευτους εργάτες δημιουργήθηκαν 48.000 νέες θέσεις εργασίας την πρώτη περίοδο και χάθηκαν 26.800 τη δεύτερη, αναδεικνύοντας το εξαιρετικά ευάλωτο της θέσης τους στο παραγωγικό δυναμικό της χώρας.

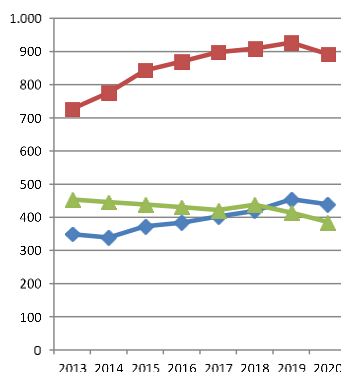
Διάγραμμα 2: Εξέλιξη της απασχόλησης στα επαγγέλματα (2013-2020)

Απασχόληση σε (1) μέλη βουλευόμενων σωμάτων, (2) επιστημονικά επαγγέλματα και (3) τεχνολόγους & τεχνικούς βοηθούς (2013-2020)

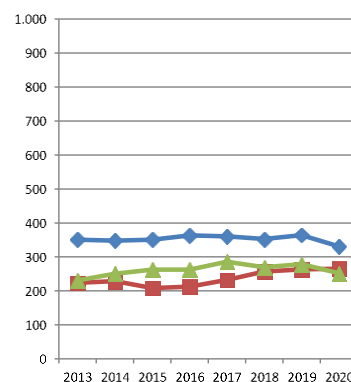
— (1) Ανώτερα διοικητικά & διευθ/κά στελέχη
— (2) Επιστημονικά επαγγέλματα
— (3) Τεχνολόγοι & τεχνικοί βοηθοί

Απασχόληση σε (4) υπαλλήλους γραφείου, (5) απασχολούμενους στην παροχή υπηρεσιών και (6) γεωργούς, κτηνοτρόφους, αλιείς (2013-2020)

— (4) Υπάλληλοι γραφείου
— (5) Απασχολ. παροχής υπηρεσιών & πωλητές
— (6) Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς

Απασχόληση σε (7) ειδικευμένους τεχνίτες, (8) χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων και (9) ανειδίκευτους εργάτες (2013-2020)

— (7) Ειδικευμένοι τεχνίτες
— (8) Χειριστές σταθερών βιομηχ. εγκαταστ.
— (9) Ανειδίκευτοι εργάτες & χειρώνακτες

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού

Στον βαθμό που οι επαγγελματικές αυτές κατηγορίες συνδέονται με ταξικές κατηγορίες ή ταξικά σύνολα,⁵ ανώτερα διευθυντικά στελέχη και επαγγελματίες, που στην πλειονότητά τους αναμένεται να εντάσσονται στις ανώτερες και μεσαίες τάξεις, φαίνεται να συνεχίζουν την ανοδική τους πορεία, χωρίς απώλειες και μέσα στην κρίση του 2020. Στον αντίποδα, απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών, υπάλληλοι γραφείου, ειδικευμένοι τεχνίτες και ανειδίκευτοι εργάτες, που στη μεγάλη πλειονότητά τους είναι

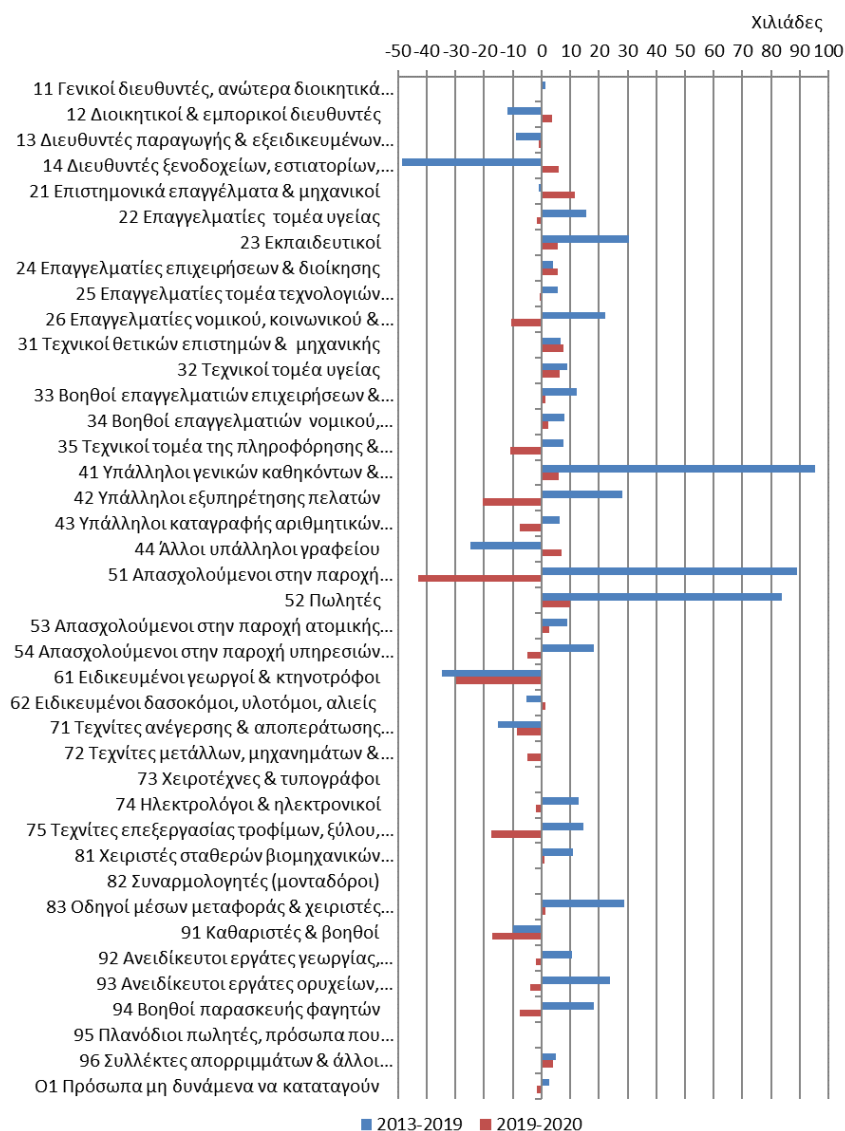
⁴ Για τις θεωρήσεις του εργατικού δυναμικού με όρους κέντρου και περιφέρειας βλ. Hakim (1990) και Walsh and Deery (1997).

⁵ Βλ. για τη χώρα μας Οικονομάκης, κ.ά. (2015).

μισθωτοί και στο σύνολό τους σχεδόν εντάσσονται στις χαμηλότερες κοινωνικές κατηγορίες και ταξικά σχήματα, εμφάνισαν τις υψηλότερες απώλειες της απασχόλησης κατά την περίοδο της πρόσφατης κρίσης, αναδεικνύοντας τον ιδιαίτερα ταξικό χαρακτήρα της κρίσης αλλά και των πολιτικών διαχείρισής της.

Στα αναλυτικά επαγγέλματα οι εξελίξεις παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον τόσο κατά την περίοδο ανάκαμψης της συνολικής απασχόλησης (2013-2019) όσο και κατά την περίοδο της πρόσφατης κρίσης (2019-2020) (Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3: Μεταβολές απασχόλησης στα αναλυτικά επαγγέλματα (2013-2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού

Η πλειονότητα των επαγγελματιών εμφάνισαν αύξηση της απασχόλησης την πρώτη περίοδο (2013-2019) και μείωση τη δεύτερη (2019-2020), με έναν μικρότερο αριθμό να εμφανίζουν μείωση κατά την πρώτη περίοδο και αύξηση κατά τη δεύτερη. Την πρώτη περίοδο τις υψηλότερες (σε αριθμό θέσεων εργασίας) αυξήσεις εμφάνισαν οι (41) υπάλληλοι γενικών καθηκόντων, οι (51) απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και οι (52) πωλητές, επαγγέλματα στενά συνδεδεμένα με τις υπηρεσίες. Ακολούθησαν οι (23) εκπαιδευτικοί, οι (83) οδηγοί μεταφοράς, μοναδικό τεχνικό και χειρωνακτικό επάγγελμα ανάμεσα σε αυτά με υψηλή δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, οι (42) υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών, οι (93) ανειδίκευτοι εργάτες του ευρύτερου βιομηχανικού τομέα και οι (26) επαγγελματίες του νομικού, κοινωνικού και πολιτιστικού τομέα, με τα άλλα επαγγέλματα να δημιουργούν μικρότερο αριθμό θέσεων εργασίας.

Με βάση ωστόσο τον ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης, που παρέχει μια διαφορετική ένδειξη του δυναμισμού των επαγγελματιών, τις υψηλότερες αυξήσεις εμφάνισαν οι (94) βοηθοί παρασκευής φαγητών (221,1%), οι (41) υπάλληλοι γενικών καθηκόντων και χειριστές μηχανών με πληκτρολόγιο (61,9%), οι (35) τεχνικοί του τομέα πληροφόρησης και επικοινωνίας (55%), οι (93) ανειδίκευτοι εργάτες του ευρύτερου βιομηχανικού τομέα (54,4%), οι (95) πλανόδιοι πωλητές και πρόσωπα που παρέχουν μικροϋπηρεσίες στον δρόμο (53,4%), οι (92) ανειδίκευτοι εργάτες του πρωτογενούς τομέα (45,8%) και οι (51) απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών (39,7%). Στην πλειονότητά τους αφορούν επαγγέλματα που απαιτούν χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα και δεξιότητες, με δύο μόνο εξ αυτών (υπάλληλοι γενικών καθηκόντων και χειριστές μηχανών με πληκτρολόγιο, τεχνικοί του τομέα πληροφόρησης και επικοινωνιών) να απαιτούν υψηλές ψηφιακές δεξιότητες.

Απώλειες στην απασχόλησή τους την περίοδο αυτή εμφάνισαν οι διάφορες κατηγορίες των διευθυντών, οι (44) άλλοι υπάλληλοι γραφείου, οι οποίοι σε συνδυασμό με τις αυξήσεις στις άλλες κατηγορίες των υπαλλήλων σηματοδοτούν αναδιαρθρώσεις στο εσωτερικό των υπαλλήλων γραφείου, οι (61) γεωργοί και κτηνοτρόφοι, οι (71) τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων,

ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης του κλάδου των κατασκευών, και οι (91) καθαριστές και βοηθοί.

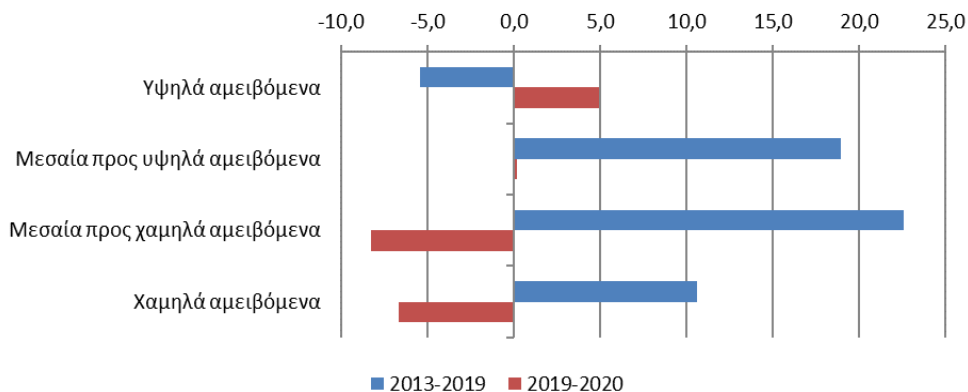
Την περίοδο της οικονομικής ύφεσης και της πανδημίας (2019-2020) η πλειονότητα των επαγγελματιών εμφάνισε μείωση της απασχόλησής τους με τις υψηλότερες μειώσεις στους (51) απασχολούμενους στην παροχή υπηρεσιών, στους (61) γεωργούς και κτηνοτρόφους, στους (42) υπαλλήλους εξυπηρέτησης πελατών, στους (72) τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων και στους (91) καθαριστές και βοηθούς. Στον αντίποδα, περιορισμένες αυξήσεις εμφάνισαν τα (21) επιστημονικά επαγγέλματα και οι (52) πωλητές, ενώ ακόμη χαμηλότερες αυξήσεις ένας μικρός αριθμός επαγγελματιών.

3. Αναβάθμιση, υποβάθμιση και πόλωση των επαγγελματιών. Η διάκριση σε υψηλά, μεσαία και χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα

Ένας τρόπος θεώρησης και ερμηνείας των μεταβολών της απασχόλησης στα επαγγέλματα συνδέεται με τη διάκρισή τους σε υψηλά, μεσαία και χαμηλά αμειβόμενα. Η διάκριση αυτή επιχειρείται με κριτήριο τον μισθό.⁶ Τα επαγγέλματα ιεραρχούνται με βάση το ύψος του μισθού και με τη χρήση των τεταρτημορίων προκύπτουν τέσσερις ομάδες επαγγελματιών: υψηλά, μεσαία προς υψηλά, μεσαία προς χαμηλά και χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα. Στα πρώτα εντάσσονται δέκα επαγγέλματα με μηνιαίο μισθό άνω των 1.000 ευρώ, στα μεσαία προς υψηλά έντεκα επαγγέλματα με μισθό 850-1.000 ευρώ, στα μεσαία προς χαμηλά έντεκα επαγγέλματα με μισθό 850-700 ευρώ και στα χαμηλά οκτώ επαγγέλματα με μισθό χαμηλότερο των 700 ευρώ. Στη συνέχεια παρακολουθούνται οι μεταβολές της απασχόλησής τους (Διάγραμμα 4) και επιχειρείται να προσδιοριστεί το κατά πόσο οι εξελίξεις συνάδουν με μια αναβάθμιση (ταχύτερη ανάπτυξη των υψηλά αμειβόμενων επαγγελματιών), υποβάθμιση (ταχύτερη ανάπτυξη των χαμηλά αμειβόμενων επαγγελματιών) ή πόλωση των επαγγελματιών (ταχύτερη ανάπτυξη υψηλά και χαμηλά αμειβόμενων επαγγελματιών σε βάρος των μεσαία αμειβόμενων επαγγελματιών).

⁶ Ένα συναφές κριτήριο αφορά στην υψηλή ένταση γνώσης (ή δεξιοτήτων), που συνήθως εκτιμάται μέσα από το ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στα επαγγέλματα, η χρήση του οποίου επιφέρει, με περιορισμένες διαφοροποιήσεις, παραπλήσια αποτελέσματα με αυτά της χρήσης του μισθού, αναδεικνύοντας τη σημαντική συνάφειά τους.

Διάγραμμα 4: Ρυθμός μεταβολής απασχόλησης σε υψηλά, μεσαία και χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού

Η αναγνώριση του τρόπου μεταβολής της απασχόλησης στα επαγγέλματα, του κατά πόσο δηλαδή οι εξελίξεις σηματοδοτούν μια αναβάθμιση, υποβάθμιση ή πόλωση των επαγγελμάτων, είναι συνυφασμένη με δύο ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Και οι δύο έχουν στον πυρήνα τους την τεχνολογία και τις επιδράσεις της και αφορούν η πρώτη τη διαφορετική επίδραση των τεχνολογικών μεταβολών στις δεξιότητες (*skills-biased technological change* – SBTC), ενώ η δεύτερη τη διαφορετική επίδραση των τεχνολογικών μεταβολών στα επαναλαμβανόμενα καθήκοντα (*routine-biased technological change* – RBTC). Η πρώτη (Bartel et al. 2007, Katz and Murphy 1992 κ.ά.) υποστηρίζει ότι οι εξελίξεις στην τεχνολογία οδηγούν σε μια αυξημένη ζήτηση για ανθρώπινο δυναμικό με υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα και δεξιότητες, σε βάρος του ανθρώπινου δυναμικού με χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα και δεξιότητες, αναδεικνύοντας τον μη ουδέτερο χαρακτήρα της τεχνολογίας. Η δεύτερη (Autor et al., 2003, Kalleberg, 2011 κ.ά.), κάνοντας χρήση των καθηκόντων που είναι ενσωματωμένα στα επαγγέλματα, υποστηρίζει ότι οι τεχνολογικές εξελίξεις, και ειδικότερα η αυτοματοποίηση της παραγωγής και η ψηφιοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων, οδηγούν σε αύξηση της ζήτησης για ανθρώπινο δυναμικό με υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα και δεξιότητες, μείωση του ανθρώπινου δυναμικού με ενδιάμεσα προσόντα και δεξιότητες, που σε μεγάλο μέρος ασκεί επαναλαμβανόμενα καθήκοντα, και περιορισμένη αύξηση του δυναμικού με χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα και δεξιότητες.

Την πρώτη περίοδο της ανάλυσης τα υψηλά αμειβόμενα επαγγέλματα, που κάλυπταν το 2013 το 17,8% της συνολικής απασχόλησης της χώρας, εμφάνισαν μείωση κατά 5,4%, με απώλειες 34.122 θέσεων εργασίας, ως αποτέλεσμα ενός γενικότερου περιορισμού της μισθολογικής δαπάνης, που συνδεόταν στενά με τις πολιτικές των

Μνημονίων.⁷ Συνιστούν όμως τη μοναδική επαγγελματική ομάδα που τη δεύτερη περίοδο της οικονομικής ύφεσης και της πανδημίας αύξησαν την απασχόλησή τους κατά 5%, αποκαθιστώντας σε έναν χρόνο ένα μεγάλο μέρος (29.604 θέσεις εργασίας) από τις απώλειες όλης της προηγούμενης περιόδου.

Τα μεσαία αμειβόμενα επαγγέλματα, στα οποία το 2013 συγκεντρώνονταν περίπου οι μισοί απασχολούμενοι (44,4%) της χώρας, εμφάνισαν ιδιαίτερα υψηλές αυξήσεις (19% και 22,5% για τα μεσαία προς υψηλά και μεσαία προς χαμηλά αντίστοιχα) την πρώτη περίοδο, αλλά διαφορετική εξέλιξη τη δεύτερη, με τα μεσαία προς υψηλά αμειβόμενα επαγγέλματα να διατηρούν την απασχόλησή τους (οριακή αύξηση κατά 0,2%) και τα μεσαία προς χαμηλά να εμφανίζουν μείωση κατά 8,3%, με απώλειες 46.305 θέσεων εργασίας.

Τα χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα, που το 2013 κάλυπταν το 37,8% της συνολικής απασχόλησης, εμφάνισαν αύξηση κατά 10,6%, δημιουργώντας 142.095 νέες θέσεις εργασίας κατά την πρώτη περίοδο και μείωση κατά 6,6% τη δεύτερη, με απώλειες, μέσα μόνο σε μία χρονιά, ενός μεγάλου μέρους (98.251) των νέων θέσεων της προηγούμενης περιόδου, παρέχοντας σημαντικές ενδείξεις για την απουσία σταθερότητας και μεγάλης ανασφάλειας για τους απασχολούμενους σε αυτά.

Οι εξελίξεις αυτές υποδηλώνουν, εν μέρει τουλάχιστον, μια τάση υποβάθμισης των επαγγελμάτων κατά την πρώτη περίοδο, με τη σημαντική μείωση των υψηλά αμειβόμενων επαγγελμάτων, και μια τάση αναβάθμισης κατά τη δεύτερη, που ενισχύεται περαιτέρω από την οριακή αύξηση των μεσαία προς υψηλά αμειβόμενων επαγγελμάτων. Η σημαντική επέκταση των μεσαία αμειβόμενων επαγγελμάτων δηλώνει με σαφήνεια την απουσία μιας τάσης πόλωσης.

4. Μια αρχική διερεύνηση των σχέσεων των ψηφιακών δεξιοτήτων και των μεταβολών της απασχόλησης στα επαγγέλματα

Η διερεύνηση αυτή επιχειρείται με τη βοήθεια των δεδομένων εργασίας του Eurofound (2016) που αφορούν καθήκοντα και δεξιότητες. Στην εργασία αυτή τα καθήκοντα των επαγγελμάτων, με βάση το περιεχόμενό τους, τις μεθόδους και τα εργαλεία που χρησιμοποιούν διακρίνονται σε πέντε βασικές κατηγορίες με

⁷ Στον βαθμό που η μείωση αυτή συμβάλλει στον περιορισμό του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών λειτουργεί ανασταλτικά στη μεγέθυνσή της οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα (βλ. σχετικά Ετήσιες Εκθέσεις του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση).

περαιτέρω επιμέρους διακρίσεις: *φυσικά καθήκοντα* (δύναμη και επιδεξιότητα), *διανοητικά καθήκοντα* (γραμματισμός, αριθμητισμός, συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών, δημιουργικότητα και αποφασιστικότητα), *κοινωνικά καθήκοντα* (παροχή υπηρεσιών και παρακολούθηση, εκπαίδευση, κατάρτιση και καθοδήγηση, πώληση και επιρροή, διεύθυνση και συντονισμό), *μέθοδοι*, με την έννοια των μορφών οργάνωσης της εργασίας κατά την άσκηση των καθηκόντων (αυτονομία, λειτουργία σε ομάδα, επαναλαμβανόμενη λειτουργία), και *εργαλεία*, με την έννοια του είδους της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται (μηχανήματα, Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών - ΤΠΕ). Αντλώντας δεδομένα από έρευνες των εργαζομένων και βάσεις δεδομένων για επαγγέλματα, κατασκεύασαν δείκτες που μετρούν τη συχνότητα χρήσης των καθηκόντων αυτών μέσα στα επαγγέλματα.⁸ Ειδικότερα, οι δείκτες για καθήκοντα που απαιτούν χρήση μεθόδων και εργαλείων ΤΠΕ, στενά συνυφασμένων με τις ψηφιακές δεξιότητες, εκτιμήθηκαν σε διψήφιο κωδικό επαγγέλματος (Πίνακας Π-1 του Παραρτήματος), παρέχοντας τη δυνατότητα διάκρισης των επαγγελμάτων με βάση τον βαθμό χρήσης τους. Ιεραρχώντας τα δεδομένα του πίνακα και κάνοντας χρήση των τεταρτημορίων, δημιουργήθηκαν τέσσερις ομάδες επαγγελμάτων, υψηλής, μέσης προς υψηλή, μέσης προς χαμηλή και χαμηλής χρήσης ψηφιακών δεξιοτήτων, και στη συνέχεια εκτιμήθηκαν οι μεταβολές της απασχόλησής τους για το χρονικό διάστημα 2013-2020 (Διάγραμμα 5).

Διάγραμμα 5: Ρυθμός μεταβολής επαγγελμάτων ταξινομημένων ως προς τη χρήση ψηφιακών δεξιοτήτων

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού

⁸ Όπως η Ευρωπαϊκή έρευνα για τις συνθήκες εργασίας των εργαζομένων (EWSC), η έρευνα δεξιοτήτων των ενηλίκων (PIAAC) του ΟΟΣΑ, το Λεξικό των επαγγελμάτων (DOT) και το δίκτυο πληροφόρησης για επαγγέλματα (ONET). Για εκτενέστερη θεώρηση της μεθοδολογίας κατασκευής των δεικτών αυτών βλ. Eurofound (2016).

Την περίοδο ανάκαμψης της απασχόλησης (2013-2019) όλες οι ομάδες των επαγγελματιών εμφάνισαν αύξηση, με υψηλότερη (18%) αυτή της υψηλής χρήσης ψηφιακών δεξιοτήτων, που το 2013 κάλυπτε το 20,2% της συνολικής απασχόλησης στη χώρα. Ανάμεσα στα επαγγέλματα της ομάδας αυτής τις υψηλότερες αυξήσεις εμφάνισαν οι (41) υπάλληλοι γενικών καθηκόντων και χειριστές μηχανών με πληκτρολόγιο (61,9%) και οι (35) τεχνικοί του τομέα πληροφόρησης και επικοινωνίας (55%), επαγγέλματα δηλαδή που κάνουν ιδιαίτερα υψηλή χρήση ψηφιακών δεξιοτήτων, ενώ τις υψηλότερες μειώσεις οι (12) διοικητικοί και εμπορικοί διευθυντές (38,8%) και οι (13) διευθυντές παραγωγής και εξειδικευμένων υπηρεσιών (22,2%).

Την περίοδο μείωσης της απασχόλησης (2019-2020), οι ομάδες με υψηλή και μέση προς υψηλή χρήση των ψηφιακών δεξιοτήτων εμφάνισαν σταθερότητα, με εξαιρετικά περιορισμένη μείωση (0,5%) η πρώτη και χωρίς μείωση της απασχόλησης η δεύτερη, με τα μερίδιά τους στη συνολική απασχόληση να ανέρχονται το 2019 σε 21,6% για την πρώτη και 23,1% για τη δεύτερη. Και στις δύο αυτές ομάδες τα επαγγέλματα είναι σχεδόν ισότιμα μοιρασμένα ανάμεσα σε αυτά που αύξησαν την απασχόλησή τους και σε αυτά που τη μείωσαν.

Στον αντίποδα, οι ομάδες μέσης προς χαμηλή και χαμηλής χρήσης ψηφιακών δεξιοτήτων, που κάλυπταν το 2019 το 38,7% και το 16,5% της συνολικής απασχόλησης αντίστοιχα, εμφάνισαν μείωση της απασχόλησής τους (5,5% και 5,1% αντίστοιχα). Και στις δύο αυτές ομάδες η πλειονότητα των επαγγελματιών εμφάνισε απώλειες στην απασχόλησή τους, με τις υψηλότερες απώλειες για την πρώτη ομάδα να καταγράφονται στους (75) τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων, ξύλου και ειδών ένδυσης (20,1%) και στους (51) απασχολούμενους παροχής προσωπικών υπηρεσιών (13,7%), ενώ για τη δεύτερη στους (94) βοηθούς παρασκευής φαγητών (28,1%), στους (95) πλανόδιους πωλητές (17,1%) και στους (91) καθαριστές και βοηθούς (15%).

Επομένως, φαίνεται ότι οι ψηφιακές δεξιότητες, τουλάχιστον μέχρι ενός σημείου, λειτουργούν ως μηχανισμός προστασίας της απασχόλησης.

5. Διαπιστώσεις και συμπεράσματα

Η περιορισμένη ανάκαμψη της απασχόλησης την περίοδο 2013-2019, παρά την αύξηση των επιστημονικών επαγγελματιών, δεν συνοδεύτηκε από αναβάθμιση, υπό την έννοια της αύξησης των υψηλά αμειβόμενων επαγγελματιών, γεγονός που οφείλεται αποκλειστικά στη μείωση των (14) διευθυντών ξενοδοχείων και εστιατορίων και των (12) διοικητικών και εμπορικών διευθυντών. Η μείωση των υψηλά

αμειβόμενων επαγγελματιών συνοδεύτηκε από την παράλληλη αύξηση των μεσαία και χαμηλά αμειβομένων, υποδηλώνοντας περισσότερο μια διαδικασία υποβάθμισης, που με τη σειρά της σηματοδότησε την απουσία μιας πώλησης των επαγγελματιών. Οι αντίθετες κατεύθυνσης εξελίξεις στο διάστημα 2019-2020 υποδηλώνουν περισσότερο την ανθεκτικότητα των υψηλά αμειβόμενων επαγγελματιών στις πιέσεις της κρίσης της πανδημίας παρά άλλου είδους επιδράσεις. Με τη σειρά τους οι ψηφιακές δεξιότητες αναδείχτηκαν ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς η υψηλή χρήση τους αφενός συνδυάστηκε με υψηλό ρυθμό αύξησης της απασχόλησης την περίοδο της ανάκαμψης της απασχόλησης, αφετέρου λειτούργησε προστατευτικά στη μείωσή της κατά τη φάση της συνολικής μείωσης της απασχόλησης και της πανδημίας. Στον αντίποδα, η περιορισμένη χρήση των ψηφιακών δεξιοτήτων δεν εμπόδισε την αύξηση της απασχόλησης κατά την πρώτη περίοδο, που εμφάνισε ωστόσο χαμηλότερους ρυθμούς, αλλά δεν κατόρθωσε να περιορίσει τις απώλειες της απασχόλησης κατά τη φάση της πανδημίας.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Autor, D., Levy, F. and Murnane, R. (2003). "The skill content of recent technological change: An empirical exploration", *Quarterly Journal of Economics*, 118 (4), pp. 1279-1333.
- Bartel, A., Ichniowski, C. and Shaw, K.L. (2007). "How does information technology affects productivity? Plant-level comparisons of product innovation, process improvement and worker skills", *Quarterly Journal of Economics*, 122 (4), pp. 1721-1758.
- Eurofound (2016). *What do Europeans do at work? A task-based analysis: European Job Monitor 2016*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Hakim, C. (1990). "Core and periphery in employer's workforce strategies: Evidence from the 1987 E.L.U.S Survey", *Work, Employment and Society*, 4 (2), pp. 157-186.
- Kalleberg, A. (2011). *Good Jobs, Bad Jobs: The Rise of Polarized and Precarious Employment Systems in the United States 1970s to 2000s*, New York: Russell Sage Foundation.
- Katz, L.F. and Murphy, K.M. (1992). "Change in relative wages 1963-1987: Supply and demand factors", *Quarterly Journal of Economics*, 107 (1), pp. 35-78.
- Oesch, D. (2013). *Occupational Change in Europe: How Technology and Education Transform the Job Structure*, Oxford: Oxford University Press.

- Walsh, J. and Deery, S. (1997). "Understanding the peripheral workforce: An examination of employee diversity in the service sector", Working Paper 112, Department of Management and Industrial Relations, University of Melbourne.
- Ευστράτογλου, Α. (2018). *Απασχόληση και επαγγέλματα στην Ελλάδα τον νέο αιώνα*, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Ευστράτογλου, Α. (2020). *Τεχνολογική εξειδίκευση και ανθρώπινο δυναμικό στους κλάδους της ελληνικής οικονομίας*, Κείμενο Παρέμβασης 6, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Οκτώβριος.
- Ευστράτογλου, Α., Κύρου, Α. και Μαρσέλου, Α. (2011). *Απασχόληση και επαγγέλματα στις απαρχές του νέου αιώνα στην Ελλάδα*. Μελέτη 13, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Οικονομάκης, Γ., Ζησιμόπουλος, Γ., Κατσορίδας, Δ., Κολλιός, Γ. και Κρητικίδης, Γ. (2015). *Η ταξική διάρθρωση και η θέση της εργατικής τάξης στην ελληνική κοινωνία*, Μελέτη 41, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας Π-1: Επαγγέλματα και δείκτες καθιόντων χρήσης εργαλείων και προγραμμάτων ΤΠΕ

Επαγγέλματα	Εργαλεία ΤΠΕ	Βασικά Εργαλεία ΤΠΕ	Προγρ. ΤΠΕ	% Απασχόλ. 2013	% Απασχόλ. 2019
11 Γενικοί διευθυντές, ανώτερα διοικητικά στελέχη & μέλη	63,1	85,1	9,0	0,1	0,1
12 Διοικητικοί & εμπορικοί διευθυντές	66,9	91,3	12,7	0,9	0,5
13 Διευθυντές παραγωγής & εξειδικευμένων υπηρεσιών	61,5	85,0	12,2	1,1	0,8
14 Διευθυντές ξενοδοχείων, εστιατορίων, επιχειρήσεων εμπορίου	50,4	73,3	8,3	3,0	1,5
21 Επιστημονικά επαγγέλματα & μηχανικοί	68,1	85,5	22,5	3,2	2,9
22 Επαγγελματίες τομέα υγείας	45,9	63,2	5,8	2,9	3,0
23 Εκπαιδευτικοί	48,7	74,1	7,3	6,7	6,8
24 Επαγγελματίες επιχειρήσεων & διοίκησης	67,1	88,3	12,8	3,0	2,8
25 Επαγγελματίες τομέα τεχνολογιών πληροφόρησης & επικοινωνίας	84,7	89,9	60,5	0,6	0,7
26 Επαγγελματίες νομικού, κοινωνικού & πολιτιστικού κλάδου	54,6	77,2	7,9	3,0	3,2
31 Τεχνικοί θετικών επιστημών & μηχανικής	48,9	68,5	14,0	1,3	1,3
32 Τεχνικοί τομέα υγείας	40,4	55,8	7,2	1,8	1,8
33 Βοηθοί επαγγελματιών επιχειρήσεων & διοίκησης	62,0	81,8	9,5	3,5	3,5
34 Βοηθοί επαγγελματιών νομικού, κοινωνικού & πολιτιστικού τομέα	40,5	62,5	5,1	0,7	0,8
35 Τεχνικοί τομέα της πληροφόρησης & επικοινωνίας	75,8	78,3	36,9	0,4	0,6
41 Υπάλληλοι γενικών καθιόντων & χειριστές μηχανών με ηλεκτρολόγιο	62,0	77,9	6,5	4,4	6,3
42 Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών	56,0	70,3	8,3	2,3	2,8
43 Υπάλληλοι καταγραφής αριθμητικών δεδομένων & υλικών	55,9	74,1	8,9	1,8	1,8
44 Άλλοι υπάλληλοι γραφείου	47,7	67,7	7,1	1,4	0,6
51 Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών	17,8	38,6	3,2	6,4	7,9
52 Πωλητές	30,2	42,0	4,9	11,3	12,2
53 Απασχολούμενοι στην παροχή ατομικής φροντίδας	22,1	38,2	4,2	0,7	0,8
54 Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών προστασίας	38,7	60,9	5,7	2,3	2,5
61 Ειδικευμένοι γεωργοί & κτηνοτρόφοι	21,0	47,9	3,9	12,4	10,2
62 Ειδικευμένοι δασοκόμοι, υλοτόμοι, αλιείς & κυνηγοί	17,4	53,3	2,5	0,4	0,2
71 Τεχνίτες ανέγερσης & αποπεράτωσης κτιρίων	12,2	48,6	3,7	3,3	2,6
72 Τεχνίτες μετάλλων, μηχανημάτων & συναφή επαγγέλματα	22,3	38,5	9,5	2,4	2,2
73 Χειροτέχνες & τυπογράφοι	29,9	47,0	11,6	0,4	0,4
74 Ηλεκτρολόγοι & ηλεκτρονικοί	34,8	55,2	13,4	1,7	1,8
75 Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων, ξύλου, ειδών ένδυσης, κ.α.	17,5	45,0	5,7	2,0	2,2
81 Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων	17,8	28,3	5,0	1,4	1,6
82 Συναρμολογητές (μονταδόροι)	20,3	18,6	5,9	0,1	0,1
83 Οδηγοί μέσων μεταφοράς & χειριστές κινητού εξοπλισμού	15,5	27,9	2,2	4,8	5,0
91 Καθαριστές & βοηθοί	7,3	35,9	0,9	3,5	2,9
92 Ανειδίκευτοι εργάτες γεωργίας, δασοκομίας, αλιείας	9,1	18,1	1,7	0,7	0,9
93 Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης	17,8	30,5	2,7	1,2	1,7
94 Βοηθοί παρασκευής φαγητών	7,5	14,6	1,2	0,2	0,7
95 Πλανόδιοι πωλητές, πρόσωπα που παρέχουν μικροϋπηρεσίες	17,2	37,6	5,0	0,0	0,0
96 Συλλέκτες απορριμμάτων & άλλοι ανειδίκευτοι εργάτες	15,3	32,3	5,3	0,9	0,9
Σύνολο	-	-	-	100,0	100,0

Πηγή: Eurofound (2016), ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Εμμ, Μπενάκη 71Α

10681, Αθήνα

Τηλ. 210 8202257

E-mail: info@inegsee.gr

www.inegsee.gr

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο είναι του συγγραφέα και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις θέσεις της ΓΣΕΕ.

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση όλου ή μέρους του κειμένου χωρίς την άδεια του εκδότη. Επίσης, η αναδημοσίευση (όλου ή μέρους του) χωρίς αναφορά της πηγής

Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Στέλλα Ζούπα

ISSN: 2623-4548

ISBN: 978-618-5483-17-3

Copyright ©INE ΓΣΕΕ

www.inegsee.gr